

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Wydział Nauk Społecznych

JOANNA ZINCZUK-ZIELAZNA, ANNA SŁYSZ

ORCID: 0000-0003-2521-0322, ORCID: 0000-0002-1745-7416

jzinczuk@amu.edu.pl, aslysz@amu.edu.pl

*Autopercepcja cech osobowości u kobiet niskolękowych,
wysokolękowych i wypierających*

Self-perception of Personality Traits in Low-anxious, High-anxious and Repressive women

STRESZCZENIE

Celem opisanego badania było sprawdzenie, czy lęk ujmowany jako wymiar osobowości oraz doświadczany strach wpływają na postrzeganie siebie w zakresie cech lubianych i nielubianych. W badaniu przesiewowym wzięło udział 570 studentów, z których wyłoniono 90 kobiet zakwalifikowanych do jednej z trzech grup: osób niskolękowych ($n = 30$), wysokolękowych ($n = 30$) i wypierających ($n = 30$), wyróżnionych w koncepcji D.A. Weinbergera, G.E. Schwartza i R.J. Davidsona. Zadanie badawcze, którego celem było wzbudzenie lęku, polegało na wygłoszeniu kilkuminutowego przemówienia przed audytorium ekspertów i kamerą na temat lubianych i nielubianych cech osobowości. Oprócz metod kwestionariuszowych zastosowano zobiiektywizowaną metodę pomiaru ekspresji mimicznej emocji – System Kodowania Ruchów Twarzy FACS (P. Ekman) oraz listę 300 cech autorstwa A.E. Abele i B. Wojciszke, dla których zostały oszacowane następujące parametry semantyczne: sprawczość, wspólnotowość, kompetencja, moralność, indywidualizm, kolektywizm, kobiecość i męskość. Badanie m.in. ujawniło, że osoby wypierające lubią w sobie cechy charakteryzujące się wyższym wskaźnikiem moralności w porównaniu do osób prawdziwie niskolękowych. Cecha lęku pozytywnie korelowała ze wspólnotowością, moralnością i kobiecością. Doświadczany strach negatywnie korelował m.in. ze sprawczością, kompetencją, męskością, indywidualizmem, a pozytywnie – z kobiecością.

Słowa kluczowe: lęk; strach; sprawczość; wspólnotowość; moralność

AUTOPERCEPCJA CECH OSOBOWOŚCI

Według B. Wojciszke (2010), kiedy oceniamy siebie lub kogoś innego, to najczęściej czynimy to, posługując się kryteriami moralnymi lub sprawnościowymi. Powszechnie używamy tych dwóch kategorii, zwłaszcza gdy mówimy o cechach silnie nasyconych wartościowaniem, ważnych dla nas, silnie pozytywnych lub silnie negatywnych (Wojciszke, Dowhyluk, Jaworski 1998). Przedmiotem zainteresowania w niniejszym artykule jest autopercepcja cech osobowości przez osoby różniące się nasileniem cechy lęku oraz potrzeby aprobaty społecznej.

Zgodnie z zaproponowaną przez D.J. Bema (1967) teorią spostrzegania siebie ludzie wnioskuje o swoich postawach, stanach wewnętrznych lub cechach częściowo na podstawie obserwacji swojego zachowania. Dotyczy to przede wszystkim postaw czy stanów wewnętrznych, co do których dana osoba ma ograniczoną pewność. Sposób spostrzegania siebie może być też motywowany m.in. chęcią utrzymania samooceny (Wojciszke 2010). Jak wynika z badań, osoby o wysokim poziomie samooceny opisują siebie w pozytywny sposób, a osoby o niskim poziomie samooceny postrzegają siebie w mniej pozytywnym świetle (Schülz 2005). Przeprowadzono szereg interesujących badań zarówno korelacyjnych, jak i eksperymentalnych, w których uzyskano dane jednoznacznie wskazujące na związek samooceny z sędziami o własnej sprawczości (Wojciszke 2005, 2010; Wojciszke, Cieślak 2014). Należy dodać, że ludzie generalnie nie uzależniają samooceny od informacji o własnej wspólnotowości i moralności, choć mają one zasadnicze znaczenie przy ocenianiu innych (Wojciszke 2005, 2010; Bocian, Wojciszke 2014; Wojciszke, Parzuchowski, Bocian 2015).

Badania empiryczne ujawniają tendencyjności (*biases*) w postrzeganiu siebie. Na przykład D.L. Paulhus i O.P. John (1998) zidentyfikowali i opisali dwa style samooszukiwania się, które służą podtrzymaniu lub wzmocnieniu obrazu siebie: nastawienie egoistyczne (*egoistic bias*) oraz nastawienie moralne (*moralistic bias*). Nastawienie egoistyczne polega na przecenianiu społecznego i intelektualnego statusu, prowadząc do pozytywnej percepcji własnych cech (jak np. dominacja, intelekt, kreatywność). Z kolei nastawienie moralne oznacza tendencję do pozytywnego spostrzegania siebie w zakresie cech, które pozwalają utrzymać dobre relacje z innymi ludźmi (np. ugodowość, obowiązkowość). Pierwsza z wymienionych tendencji jest związana ze sprawczością (*agency*), a druga – z moralnością (*morality*) i wspólnotowością (*communion*) (Abele, Wojciszke 2007).

Podłoże tendencyjności w spostrzeganiu siebie nie jest do końca jasne. Według Paulhusa i Johna (1998) orientacje sprawcza i wspólnotowa, rozumiane jako szeroko pojęte cechy osobowości, prowadzą do dwóch różnych motywów, odpowiednio: dążenia do siły i mocy (*need for power*) oraz pragnienia akceptacji ze strony innych (*need for approval*). Różnice indywidualne w zakresie tych dwóch motywów mają następnie wpływ na postrzeganie własnych cech osobowości

(nastawienie egoistyczne vs. nastawienie moralne). Tylko druga z tych tendencji ma charakter obronny. Nowsze badania ujawniają, że np. u wspólnotowych osób narcystycznych przecenianie u siebie cech wspólnotowych może być częściowo motywowane dążeniem do siły i mocy (Giacomin, Jordan 2015). Wyjaśnienie motywów tendencyjności w spostrzeganiu siebie stanowi więc bardziej złożoną kwestię. Autorki niniejszego artykułu poszukiwały odpowiedzi na pytanie, czy lęk jako cecha oraz potrzeba aprobaty społecznej (mierzone przy pomocy kwestionariuszy) różnicuje postrzeganie siebie w kategoriach wspólnotowych lub sprawczych.

SPRAWCZOŚĆ I WSPÓLNOTOWOŚĆ

W badaniach empirycznych potwierdzono, że sprawczość i wspólnotowość stanowią dwa niezależne nadrzędne czynniki osobowości (metacechy), które obejmują dymensje: dominacja/ambicja vs. pielęgnowanie/ciepło (Wiggins 1991, za: Abele, Wojciszke 2007). Wiele badań (Wojciszke 2005; Fiske, Cuddy, Glick 2007; Abele, Wojciszke 2014) dowodzi także, że sprawczość i wspólnotowość są podstawowymi wymiarami spostrzegania samego siebie oraz innych ludzi. W ramach szeroko pojętej sprawczości można wyróżnić takie wymiary, jak: kompetencja, indywidualizm, męskość. Z kolei w obrębie wspólnotowości znajdują się wymiary: moralność, kolektywizm, kobiecość. Definicje poszczególnych wymiarów wraz z przykładami cech o wysokim i niskim wskaźniku danego wymiaru, opracowane na podstawie badań A.E. Abele i B. Wojciszke (2007), znajdują się w tab. 1.

Tab. 1. Przykłady cech charakterystycznych dla różnych wymiarów wspólnotowości i sprawczości

Nazwa wymiaru	Definicja wymiaru	Przykłady cech o wysokim wskaźniku	Przykłady cech o niskim wskaźniku
Wspólnotowość (<i>communion</i>)	Zorientowanie na innych, skoncentrowanie na kontaktach interpersonalnych oraz zabieganie o włączenie do społeczności i pozostanie członkiem tej społeczności	uczciwy, pomocny, przebaczący, przyjazny, wrażliwy, dobry słuchacz	zawistna, niesolidna, piniacz, leniwy, pamiętliwy, egoizm
Sprawczość (<i>agency</i>)	Dążenie do indywidualności i separacji poprzez realizację własnych celów, pewność siebie i ekspansję „ja”	optymista, ambitny, zorganizowany, przebojowy, komunikatywny, przedsiębiorczy	nieśmiały, pesymista, bezmyślny, leniwy, niesolidny, niezdecydowany

Nazwa wymiaru	Definicja wymiaru	Przykłady cech o wysokim wskaźniku	Przykłady cech o niskim wskaźniku
Moralność (<i>morality</i>)	Wpływanie na dobrostan innych i respektowanie norm moralnych	uczciwy, sumienny, przebaczący, pomocny, wrażliwy na innych, altruistyczny	zawistny, gwałtowny, piniacz, niesolidny, okrutny, oszust
Kompetencja (<i>competence</i>)	Skuteczne dążenie do osiągnięcia interesu własnego danej grupy. Zajmuje wysoką pozycję w hierarchii społecznej	otwarty, komunikatywny, zorganizowany, zdecydowany, pomysłowy, odpowiedzialny	leniwy, bezmyślny, niepewny siebie, niesolidny, chaotyczny, zahamowany
Kolektywizm (<i>collectivism</i>)	Koncentracja na przynależności i obowiązkach wobec grupy własnej oraz utrzymywanie harmonijnych relacji wewnątrzgrupowych. Tożsamość osób zorientowanych kolektywistycznie opiera się na przynależności do grupy i rolach grupowych	przywiązujący się, solidarny, współpracujący, otwarty, uczynny, życzliwy	antyspołeczny, lekceważący innych, z poczuciem wyższości, egoistyczny, indywidualista
Indywidualizm (<i>individualism</i>)	Koncentracja na niepowtarzalności i prawach (a nie obowiązkach) jednostki, własnych celach, osobistej autonomii, kontroli i samorealizacji. Tożsamość osób zorientowanych indywidualistycznie jest oparta na osobistych cechach i osiągnięciach	indywidualista, niezależny, polegający na sobie, zaradny, samowystarczalny, aktywny	bierny, tchórzliwy, zależny, niesolidny, łatwowierny, bez fantazji
Męskość (<i>masculinity</i>)	Przejawianie cech stereotypowo męskich	aktywny, bezpośredni, energiczny, o silnej woli, odważny, przywódca	apatyczny, płacziwy, słaby, uległy, zależny, wścibski
Kobiecość (<i>femininity</i>)	Przejawianie cech stereotypowo kobiecych	kobiecey, łagodny, miły, opiekuńczy, pomocny, przywiązujący się	agresywny, brutalny, zgorzkniały, męski, antispołeczny, nieżyczliwy

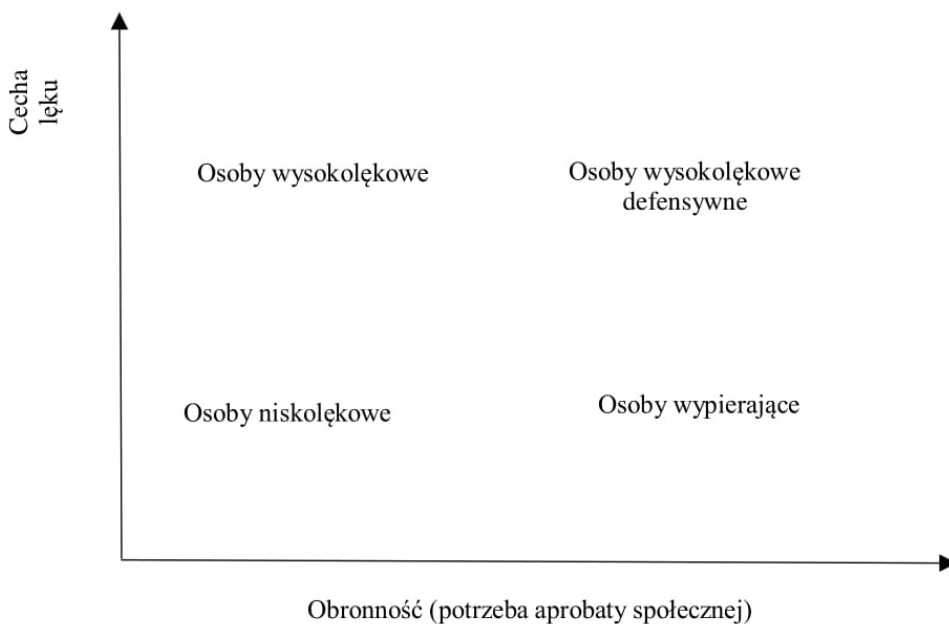
Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Wojciszke, Abele 2007; Wojciszke 2010).

CECHA LĘKU JAKO ZMIENNA OSOBOWOŚCIOWA

Kategorię lęku można ujmować w bardzo zróżnicowany sposób: „(...) jako stan napięcia emocjonalnego, jako cechę osobowości o charakterze dyspozycji do lękowego reagowania (w bardzo różnych sytuacjach), a także jako właściwość wkomponowaną w inne cechy osobowości” (Szepietowska, Gawda 2011, s. 45). Lęk można zatem rozumieć jako chwilowy emocjonalny stan zdeterminowany sytuacyjnie, przejawiający się w określonych zmianach fizjologicznych (takich jak przyspieszone tętno i oddech), zmianach behawioralnych (np. ekspresja twarzy) oraz subiektywnym doświadczeniu (martwienie się, niepokój, poznawcze zakłócenia). Choć w języku potocznym terminy „lęk” i „strach” bywają stosowane jako synonimy, to większość psychologów opowiada się za funkcjonalnym rozdzieleniem tych stanów. Stan lęku uważany jest za emocjonalny składnik reakcji związanej z oceną ryzyka w przeciwieństwie do strachu lub paniki, które są postrzegane jako emocjonalny element reakcji ucieczki (Blanchard, Blanchard 2008; Perkins, Inchley-Mort, Pickering, Corr, Burgess 2012). Innymi słowy, lęk jest emocjonalnym stanem towarzyszącym człowiekowi w momencie antycypowania zagrożenia, podczas gdy strach pojawia się w obliczu realnego i aktualnego zagrożenia. Lęk bywa też ujmowany w kategoriach cechy, czyli względnie stabilnej dyspozycji osobowościowej, która sprawia, że osoba postrzega sytuacje obiektywnie nieszkodliwe jako groźne i reaguje na nie nieproporcjonalnie silnymi negatywnymi emocjami.

Opisywane w literaturze metacechy osobowości w niniejszym badaniu powiązane z lękowością rozumianą jako zmienna osobowościowa oraz ze strachem doświadczanym w sytuacji społecznej ekspozycji. Konceptualizacji pojęcia lęku osobowościowego dokonano przy pomocy teorii stylów radzenia sobie z zagrażającymi bodźcami, która została opracowana przez D.A. Weinbergera, G.E. Schwartza i R.J. Davidsona (1979). Jest ona oparta na spostrzeżeniu, że grupa osób wykazujących niski poziom cechy lęku mierzonej kwestionariuszowo (np. STAI; zob. Spielberger, Gorsuch, Lushene, Vagg, Jacobs 1983) składa się z co najmniej dwóch podgrup: pierwsza obejmuje osoby, które rzeczywiście mają niski poziom lęku, a drugą grupę stanowią osoby wykazujące niski poziom lęku w samoopisie, ale reagujące na sytuacje stresowe wysokim stopniem pobudzenia fizjologicznego i behawioralnego. Stwierdzono, że osoby z drugiej podgrupy (określane jako wypierające) osiągają wysokie wyniki na skalach służących do pomiaru defensywności (jak np. Skala Aprobata Społecznej; zob. Crowne, Marlowe 1960, 1964), które mierzą m.in. stopień fałszowania wyników testu.

Analizując wyniki uzyskane przez osoby badane na skalach mierzących cechę lęku i skłonność do reagowania w sposób społecznie aprobowany, Weinberger i in. (1979) wyróżnili cztery grupy różniące się stylem radzenia sobie z bodźcami zagrażającymi: osoby prawdziwie niskolękowe, wysokolękowe, wypierające (*repressive coping style*) i wysokolękowe defensywne (rys. 1).

Rys. 1. Cztery style radzenia sobie z bodźcami zagrażającymi
 Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Weinberger i in. 1979).

Metaanaliza badań w tym obszarze, dokonana przez L. Myers (2000, 2010), wskazuje, że członkowie każdej z czterech grup mają tendencję do zachowywania się w charakterystyczny sposób. Pierwsza grupa składa się z osób naprawdę niskolękowych, które uzyskują niskie wyniki zarówno na skali lęku, jak i na skali obronności. Osoby te są określane jako beztroskie, niefrasobliwe i spokojne. Ich niski poziom lęku znajduje odzwierciedlenie w samoopisie oraz w behawioralnych i fizjologicznych wskaźnikach procesu emocjonalnego.

Drugą grupę stanowią osoby wysokolękowe, charakteryzujące się wysokim poziomem cechy lęku i niską defensywnością. Osoby te odczuwają niepokój z dużą intensywnością i chętnie opowiadają o tych doświadczeniach, ujawniając przy tym szczegóły z życia prywatnego, które nie są wymagane w badaniu.

Następną grupę stanowią osoby klasyfikowane jako wypierające (represywne), które osiągają niskie wyniki na skali cechy lęku, ale wysokie na skali obronności. Osoby wypierające mają niewielką tendencję do odczuwania niepokoju świadomie (podczas wykonywania zadania stresogennego), ale jednocześnie wykazują wysoki poziom niepokoju poprzez wskaźniki fizjologiczne i behawioralne (zob. np. Asendorph, Scherer 1983; Derakshan, Eysenck 1997, 2001a, 2001b). Niektórzy badacze (Weinberger, Davidson 1994) zakładają, że osoby wypierające posługują się obronną strategią samooszukiwania, dlatego relacjonują tak niskie przeżywanie negatywnych emocji w porównaniu z poziomem ich fizjologicznego i ekspresyjnego

pobudzenia. Osoby wypierające są głęboko przekonane o tym, że nie są skłonne doświadczać lęku i innych negatywnych emocji. Osoby posługujące się wyparciem w charakterze obronnego stylu radzenia sobie mają skłonność do zaprzeczania lub blokowania percepcji zagrożenia oraz wykazują tendencję do postrzegania siebie w pozytywnym świetle (Eagle 2000). Uzyskano do tej pory przekonujące dane wskazujące, iż tę grupę należy jednak klasyfikować jako osoby wysokolękowe, gdyż posiadają dyspozycję do silnego reagowania negatywnym pobudzeniem na bodźce stresujące (Myers 2000, 2010). Poprzez swoją skłonność do samooszukiwania są one błędnie klasyfikowane, kiedy używamy metod opartych na samoopisie.

Ostatnią grupę tworzą osoby wysokolękowe defensywne, które osiągają wysokie wyniki na skalach zarówno cechy leku, jak i obronności. Stanowią one grupę, która jest jak dotąd najmniej poznana. Są opisywane jako doświadczające zakłopotania i martwiące się, wyrażające dyskomfort w sytuacjach związanych z ujawnieniem informacji wymaganych w badaniach.

CELE, PROBLEMY, HIPOTEZY BADAWCZE

Autorki niniejszego artykułu postanowiły sprawdzić, czy lęk ujmowany osobowościowo oraz stan strachu mierzony przy pomocy zobiektywizowanej metody będą wpływać na percepcję własnych lubianych i nielubianych cech osobowości. W odpowiedzi na problem badawczy oraz opierając się na analizowanej literaturze, sformułowano następujące hipotezy:

H1. Osoby wypierające wymienią więcej pozytywnych niż negatywnych określeń siebie w porównaniu do osób niskolękowych i wysokolękowych.

H2. Osoby wypierające, opisując swoją osobowość, wymienią cechy charakteryzujące się wyższymi wskaźnikami wspólnotowości, moralności i kolektywizmu w porównaniu do osób niskolękowych i wysokolękowych.

H3. Lękowość będzie pozytywnie korelowała ze wspólnotowością, moralnością, kolektywizmem i kobiecością.

H4. Strach będzie pozytywnie korelował ze wspólnotowością, moralnością, kolektywizmem i kobiecością.

METODY BADAWCZE

Badanie składało się z dwóch etapów. W fazie badań kwestionariuszowych osoby badane wypełniały Skalę Cechy Lęku STAI w polskiej adaptacji K. Wrześniewskiego, T. Sosnowskiego i D. Matusik (2002) oraz Skalę Aprobaty Społecznej Marlowe'a-Crowne'a w polskiej adaptacji J. Siuty (1989). Na podstawie wyników uzyskanych przy użyciu tych dwóch metod wyłoniono trzy grupy osób reprezentujących style radzenia sobie według koncepcji Weinbergera i współpracowników, po 30 osób w każdej z grup.

W fazie badania eksperymentalnego 90 badanych kobiet postawiono wobec zadania, które mogło być potencjalnie stresujące. Polegało ono na wygłoszeniu kilkuminutowego przemówienia przed dwuosobowym audytorium psychologów-ekspertów. Uczestnik badania miał około 10 minut na przygotowanie wystąpienia na temat: „Najbardziej lubiana oraz najbardziej nielubiana cecha mojej osobowości”. Następnie przechodził do innego pokoju, gdzie oczekiwało na niego audytorium (dwóch starszych mężczyzn). Przemówienie rejestrowane było przy użyciu kamery cyfrowej, której obecność stanowiła kolejny potencjalnie stresujący czynnik. Badanie pilotażowe przeprowadzone na dziewięciu osobach badanych wykazało skuteczność procedury eksperymentalnej w wywoływaniu emocji. Osoby reprezentujące typ wysokolękowy informowały, iż poziom stresu podczas wystąpienia przed audytorium był dla nich porównywalny do stresu towarzyszącego egzaminowi ustnemu na studiach, jednak nie na tyle uciążliwy, aby miały nie zdecydować się ponownie na udział w badaniu. Badane reprezentujące pozostałe style (niskolękowy i wypierający) relacjonowały raczej podekscytowanie i zainteresowanie celem badania.

Zarejestrowane kamerą zachowania mimiczne badanych, czyli krótkotrwałe zmiany wyglądu twarzy powodowane skurczami mięśni, zostały zanalizowane przy pomocy Systemu Kodowania Ruchów Twarzy (*Facial Action Coding System – FACS*). Narzędzie zostało skonstruowane przez P. Ekmana i W. Friesena w 1978 r. oraz zaktualizowane przez P. Ekmana, W.V. Friesena i J.C. Hagera (2002). FACS jest bardzo złożonym i rzetelnym systemem służącym do mierzenia zachowań mimicznych. Procedura badania za pomocą FACS-u wymaga wielokrotnego analizowania zarejestrowanych ekspresji mimicznych przez wytrenowaną do tego osobę, w czasie rzeczywistym oraz w zwolnionym tempie (Draheim 2001). Koder FACS-u zapisuje zaobserwowane reakcje w postaci kodu (tzw. jednostek ruchu), a następnie sygnatury są porównywane z bazą danych FACS-AID (*FACS Affect Interpretation Dictionary*), która zawiera interpretacje w kategoriach emocji określonych ekspresji opisanych w języku FACS-u. Metoda bazuje na Darwinowskiej koncepcji, podzielanej przez współczesnych psychologów, zakładającej, że ekspresje mimiczne emocji są zasadniczo wrodzone. Koncepcja została poparta badaniami pokazującymi, że mimika związana z podstawowymi emocjami jest uniwersalnie odczytywana w różnych kulturach (np. Ekman, Friesen 1971). W naszym badaniu skoncentrowaliśmy się na wychwyceniu ekspresji mimicznej strachu. Stan ten znajduje odzwierciedlenie w jednoczesnym uniesieniu i ściągnięciu do siebie brwi, uniesieniu górnych powiek i pewnym napięciu widocznym w dolnych powiekach. Tej konfiguracji ruchów towarzyszy czasem poziome rozciągnięcie ust. Taka konfiguracja ruchów mimicznych (ryc. 1) pozwala orzec, czy obserwowana osoba przeżywa strach, nawet gdyby ona sama nie była tego świadoma lub była zainteresowana ukryciem tego faktu. Ruchy mimiczne towarzyszące emocjom podstawowym (w tym strachowi) pojawiają się w spo-

Ryc. 1. Ekspresja mimiczna strachu (po lewej stronie) oraz twarz neutralna (po prawej stronie)
Źródło: badania własne.

sób automatyczny i mimowolny. Dla każdej z osób badanych określono liczbę ekspresji mimicznych identyfikowanych przez FACS jednoznacznie jako strach.

Wypowiedzi osób badanych na temat najbardziej lubianej i najbardziej nie-lubianej cechy swojej osobowości zostały przepisane, a następnie każdy zapis był analizowany przez dwóch sędziów kompetentnych, których zadaniem było zidentyfikowanie określeń użytych przez osoby badane do opisu swojej osobowości. Osoby badane najczęściej opisywały siebie przy pomocy przymiotników (np. *uczynna*) i rzeczowników (np. *optymistka*), zdecydowanie rzadziej przy pomocy czasowników (np. *lubię pomagać innym*). Do oceny stopnia zgodności opinii sędziów (w zakresie wskazywanych w transkryptach cech lubianych i nie-lubianych) wykorzystano współczynnik zgodności Pi W.A. Scotta (1955), który dla cech lubianych wyniósł 0,85, a dla cech nie-lubianych – 0,76. Ponadto każdej ze wskazanych przez osobę badaną cech przypisano określone wartości liczbowe na następujących wymiarach: kompetencja, moralność, indywidualizm, kolektywizm, sprawczość, wspólnotowość, męskość, kobiecość. Wskaźniki liczbowe parametrów semantycznych cech zaczerpnięto z opracowanej przez Abele i Wojciszke (2007; por. Wojciszke 2010, s. 344–353) listy 300 cech (przymiotników i innych określeń). Tworząc tę listę, autorzy poprosili 80 sędziów kompetentnych (studentów), aby ocenili każdą cechę na skali od –5 (brak nacechowania danym wymiarem, np. niewspólnotowy) do 5 (maksymalnie nacechowany danym wymiarem, np. bardzo wspólnotowy). Dodatkowo każda cecha była oceniana pod kątem jej

wartości (wymiar: pozytywny – negatywny). Średnia zgodność wewnętrzną (*intrater correlation*) dla 20 sędziów oceniających parametry semantyczne wyniosła 0,92 ($p < 0,001$), a dla 80 sędziów oceniających wartość cech wyniosła ona 0,8 ($p < 0,001$) (Abele, Wojciszke 2007). Autorki niniejszego artykułu wykorzystały udostępnione wartości parametrów dla poszczególnych cech. W rzadkich przypadkach cech, których nie było na liście Abele i Wojciszke, sędziowie poszukiwali synonimów (korzystając ze słownika synonimów: <https://synonim.net>).

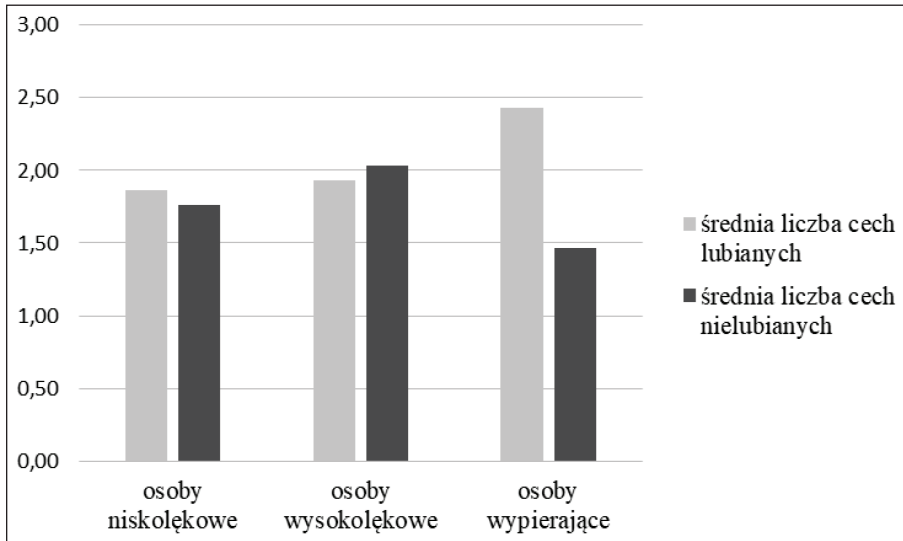
OSOBY BADANE

W fazie badań kwestionariuszowych udział wzięło 570 osób w wieku od 18 do 32 lat ($M_{\text{wiek}} = 20,72$; $SD = 1,67$), studiujących 14 różnych kierunków (filozofię, kognitywistykę, politologię, filologię polską, filologię angielską, historię, historię sztuki, muzykologię, archeologię, pedagogikę specjalną, pedagogikę ogólną, geografę, ochronę środowiska, biologię). W fazie badania eksperymentalnego uczestniczyło 90 kobiet w wieku od 18 do 26 lat ($M_{\text{wiek}} = 19,72$; $SD = 1,41$), zakwalifikowanych do jednej z trzech grup: osoby wysokolękowe ($n = 30$), osoby wypierające ($n = 30$), osoby niskolękowe ($n = 30$) – na podstawie wyników osiągniętych w Skali Cechy Lęku STAI w polskiej adaptacji Wrześniewskiego i in. (2002) oraz w Skali Aprobata Społecznej Marlowe’a-Crowne’a w polskiej adaptacji Siuty (1989), odbiegających o jedno odchylenie standardowe od średniej. Ponieważ przeprowadzona analiza skupień metodą k-średnich nie wykazała skupienia charakterystycznego dla osób wysokolękowych o nastawieniu obronnym, grupa ta nie wzięła udziału w badaniu.

Zmienna płci okazuje się znacząca w rozważaniach nad predyspozycją do doświadczania lęku. Niektóre badania wskazują, iż kobiety mogą doświadczać wyższego poziomu lęku niż mężczyźni. Na przykład w badaniu V.A. Noël, K. Lewis, S.E. Francis i P.G. Mezo (2013) kobiety, w porównaniu do mężczyzn, ujawniły istotnie wyższe wyniki w dwóch skalach związanych z lękowością – pierwszą z nich był Indeks Wrażliwości na Lęk (*Anxiety Sensitivity Index* – ASI; Reiss, Peterson, Gursky, McNally 1986), a drugą – Penna Kwestionariusz Stanu Martwienia się (*Penn State Worry Questionnaire* – PSWQ; Meyer, Miller, Metzger, Borkovec 1990). Podobnie badanie E. Keogh (2004) wykazało, że pomiędzy mężczyznami a kobietami istnieją różnice we wrażliwości na lęk. Kobiety zgłaszały większą wrażliwość w porównaniu do mężczyzn. Istnieją dowody na to, że płeć może moderować siłę związku między pośrednimi a bezpośrednimi i bardziej obiektywnymi metodami pomiaru lękowości, np. U.-S. Donges, A. Jachmann, A. Kersting, B. Egloff i T. Suslow (2015) odkryli związek między lękiem separacyjnym a neurotyczną koncepcją siebie u kobiet, ale nie u mężczyzn. W związku z tym postanowiono ograniczyć grupę badawczą wyłącznie do kobiet.

PREZENTACJA WYNIKÓW BADAŃ WŁASNYCH

Osoby badane – pomimo faktu, że ich zadaniem było wskazanie jednej lubianej i jednej nielubianej cechy swojej osobowości – zazwyczaj wymieniały więcej cech. W pierwszym kroku zmierzono więc, ile cech średnio podała każda z wyróżnionych grup oraz czy różnice między nimi były statystycznie istotne. Średnie liczby cech pozytywnych i negatywnych wraz z odchyleniem standardowym i zakresem zaprezentowano w tab. 2 oraz zilustrowano na rys. 2.

Rys. 2. Średnia liczba wymienionych cech w poszczególnych grupach

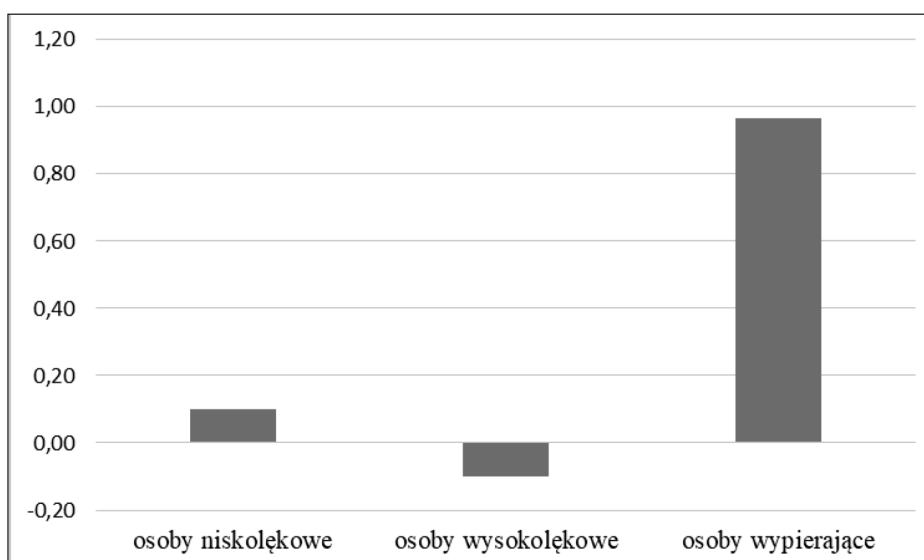
Źródło: opracowanie własne.

Tab. 2. Statystyki opisowe – średnie liczby cech lubianych oraz cech nielubianych w grupach osób: niskolękowych, wysokolękowych i wypierających

CECHY LUBIANE			
Kategoria	M	SD	Zakres
Niskolękowi (n = 30)	1,87	1,31	1–7
Wysokolękowi (n = 30)	1,93	1,46	1–6
Wypierający (n = 30)	2,43	1,33	1–5
CECHY NIELUBIANE			
Niskolękowi (n = 30)	1,77	0,97	1–5
Wysokolękowi (n = 30)	2,03	1,33	1–5
Wypierający (n = 30)	1,47	0,68	0–3

Źródło: opracowanie własne.

Wskazane różnice między grupami są nieistotne statystycznie. Interesująca wydaje się jednak dysproporcja pomiędzy liczbą lubianych, w porównaniu do liczby nielubianych, cech osobowości (rys. 3), która wydaje się największa w grupie osób wypierających. Kiedy przetestowano różnice pomiędzy średnimi liczbami lubianych i nielubianych cech, okazały się one istotne: $F(2,87) = 5,51$, $p < 0,01$, częstkowe $\eta^2 = 0,11$. Porównania wielokrotne testem Tukeya wykazały, iż grupa osób wypierających różniła się istotnie od osób nisko- i wysokolękowych. To w grupie osób wypierających można było zaobserwować tendencję do wskazywania średnio większej liczby cech lubianych niż nielubianych (tab. 3).

Rys. 3. Różnica pomiędzy średnią liczbą lubianych i nielubianych cech osobowości w poszczególnych grupach

Źródło: opracowanie własne.

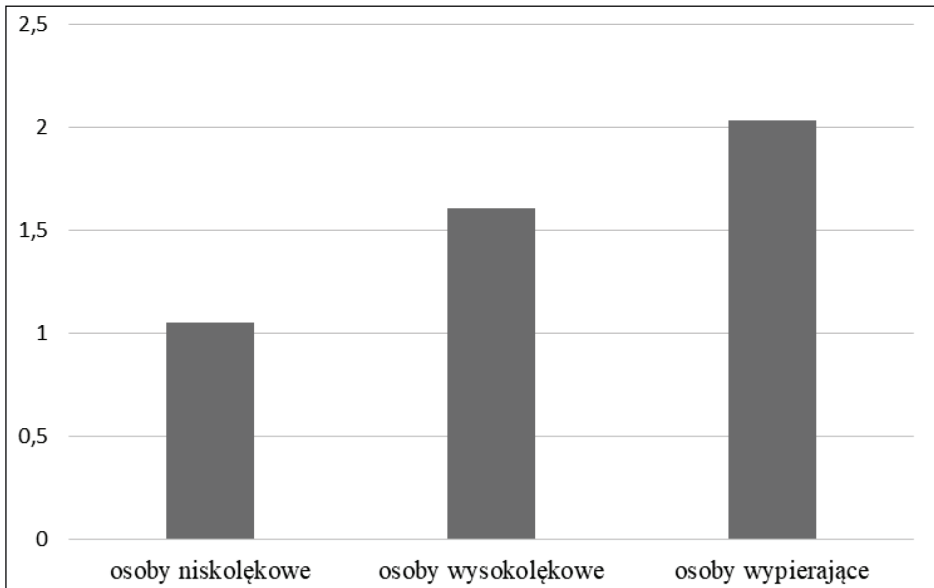
Tab. 3. Statystyki opisowe – różnica średniej liczby cech lubianych i średniej liczby cech nielubianych

CECHY LUBIANE			
Kategoria	M	SD	Zakres
Niskolękowi (n = 30)	0,10	1,47	-4-5
Wysokolękowi (n = 30)	-0,10	1,37	-4-3
Wypierający (n = 30)	0,97	1,10	-1-3

Źródło: opracowanie własne.

Ponadto testowano różnice średnich (ANOVA) między grupami osób niskolękowych, wysokolękowych i wypierających w zakresie parametrów seman-

tycznych (kompetencja, moralność, indywidualizm, kolektywizm, sprawczość, wspólnotowość, męskość, kobiecość) lubianej i nielubianej cechy osobowości. Istotne różnice zaobserwowano jedynie w odniesieniu do parametru moralności cechy lubianej: $F(2,87) = 5,32$, $p < 0,01$, cząstkowe $\eta^2 = 0,11$. Porównania wielokrotne testem Tukeya wykazały, iż grupa osób wypierających różniła się istotnie od osób niskolękowych. Osoby wysokolękowe nie różniły się istotnie od żadnej z pozostałych grup (rys. 4). Przykłady cech, które przypisywały sobie osoby wysokolękowe, niskolękowe i wypierające, zestawiono w tab. 4.

Rys. 4. Średnie parametru moralności cechy lubianej trzech kategorii osób

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 4. Przykłady cech lubianych i nielubianych w grupie osób wysokolękowych, niskolękowych i wypierających

Cechy	Osoby niskolękowe	Osoby wysokolękowe	Osoby wypierające
Cechy lubiane	przebojowy, pomysłowy, aktywny, optymista, otwarty, pewny siebie	obowiązkowy, leniwy, pomocny, wrażliwy na innych, uczciwy, pracowity	miły, sprawiedliwy, cierpliwy, sumienny, uczciwy, szczerzy
Cechy nielubiane	(nadmiernie) ambitny, gwałtowny, (nad)opiekuńczy, leniwy, uległy, drażliwy	nieśmiały, niepewny siebie, chwiejny, poddający się emocjom, chaotyczny	znudzony, bezmyślny, (nadmiernie) obowiązkowy, (nadmiernie) szczerzy, łatwowierny, uległy

Źródło: opracowanie własne.

Przykłady zestawione w tab. 4 pokazują, że osoby niskolękowe postrzegały siebie przez pryzmat takich cech, jak np. przebojowy, pewny siebie, aktywny, optymistą, ambitny, które można zakwalifikować jako wiążące się bardziej z wymiarami sprawczości i kompetencji. Otwarcie zostały ujawnione też takie cechy, jak gwałtowny czy leniwy, które są wartościowane negatywnie i mają niskie wskaźniki parametru moralność (-1,1). Co ciekawe, dwie cechy: opiekuńczość i uległość, które odnoszą się do wspólnotowości, zostały potraktowane jako cechy niepożądane (nielubiane).

Osoby wysokolękowe, w przeciwieństwie do osób niskolękowych, opisały siebie przez pryzmat cech bardziej związanych z szeroko pojętą wspólnotowością (np. wrażliwy na innych, pomocny, uczciwy). Wśród cech lubianych, wskazanych w samoopisie, pojawiły się również cechy odnoszące się do sprawczości (np. obowiązkowy, pracowity), ale są to równocześnie cechy wartościowane pozytywnie (wysoce aprobowane społecznie). Analiza cech nielubianych u siebie pozwala stwierdzić, że osoby wysokolękowe są świadome swojej nadmiernej negatywnej emocjonalności (np. poddający się emocjom, nieśmiały, chwiejny) i traktują ją jako coś niepożądanego.

W grupie osób wypierających charakterystyczne było postrzeganie siebie przez pryzmat cech mających stosunkowo wysokie wskaźniki parametru moralność: sprawiedliwy (4,2), cierpliwy (2,15), sumienny (2,45), uczciwy (4,65) i szczerzy (3,90). Co więcej, osoby z tej grupy jako cechy nielubiane wskazały cechy wartościowane pozytywnie (np. obowiązkowy: 3,56, szczerzy: 4,15). Poza tym wystąpiły cechy wartościowane negatywnie, ale nienależące do cech uzyskujących skrajnie niskie wartości parametru moralność (np. znudzony: -0,4, łatwowierny: 0,1, uległy: -0,7). Jest to spójne z moralnym nastawieniem osób wypierających.

Ponadto zbadano, czy wyniki parametrów semantycznych korelują z cechą lęku mierzoną przy pomocy kwestionariusza STAI Spielbergera (korelacje parami metodą Pearsona). Wartości semantyczne lubianych i nielubianych cech osobowości wydawały się nie korelować z cechą lęku. Jednak gdy wykluczono wyniki uzyskane przez osoby wypierające, czyli charakteryzujące się wysokimi wynikami na Skali Aprobata Społecznej Marlowe'a-Crowne'a, i przeanalizowano korelacje tylko dla pozostałych 60 osób (które nie dokonywały obronnego zafałszowania wyników), uzyskano istotne korelacje. Skala aprobata społecznej bywa traktowana jako skala kłamstwa, gdyż wysokie wyniki wskazują na skłonność (świadomą i nieświadomą) do fałszowania wyników w kierunku lepszego przystosowania. Lęk-cecha ($n = 60$) nie korelował z parametrami cechy nielubianej, natomiast korelował z niektórymi parametrami cechy lubianej. Istotne korelacje zaprezentowano w tab. 5. Cecha lęku pozytywnie korelowała z parametrem wspólnotowości, moralności i kobiecości.

Następnie zbadano, czy wyniki w zakresie parametrów semantycznych cech korelują ze strachem doświadczanym w sytuacji wystąpienia przed audytorium

mierzonym przy pomocy Systemu Kodowania Ruchów Twarzy – FACS (korelacje parami metodą Pearsona). Doświadczany strach ($M = 1,4$; $SD = 2,1$; zakres 0–3) pozytywnie korelował z wymiarem kobiecości, a negatywnie z wymiarami: sprawczości, kompetencji, męskości i indywidualizmu (tab. 5), czyli z wszystkimi parametrami składającymi się na metacechę sprawczości.

Tab. 5. Parametry semantyczne lubianej cechy osobowości a cecha lęku oraz stan strachu mierzony przy pomocy FACS ($n = 60$). Korelacje parami metodą Pearsona

Parametr	Cecha lęku r	Stan strachu r
Wspólnotowość	0,29*	0,06
Sprawczość	-0,12	-0,27*
Moralność	0,34**	-0,03
Kompetencja	-0,06	-0,29*
Kobiecość	0,28*	0,28*
Męskość	-0,01	-0,29*
Kolektywizm	0,18	0,11
Indywidualizm	-0,21	-0,32*

* korelacja istotna (dwustronnie) na poziomie $p < 0,05$; ** korelacja istotna (dwustronnie) na poziomie $p < 0,01$

Źródło: opracowanie własne.

WNIOSKI

Wyniki badań pozwalają na wyciągnięcie ciekawych wniosków dotyczących autopercepcji w grupie osób wypierających w porównaniu do osób nisko- i wysokolękowych. Różnica między wymienioną średnią liczbą cech lubianych i nielubianych u osób wypierających jest większa w porównaniu do osób nisko- i wysokolękowych, co w pewnym stopniu potwierdza pierwszą z postawionych hipotez. Osoby wypierające jako jedyne spośród trzech grup nie zachowały zrównoważonych proporcji, kiedy opowiadały o pozytywnych i negatywnych aspektach siebie. Fakt ten może potwierdzać tezę o ich nieświadomych próbach samooszukiwania i fałszowania obrazu siebie. Być może osoby wypierające podtrzymują lub wzmacniają obraz siebie poprzez nastawienie moralne (*moralistic bias*). Jak wynika z innych badań (Djikic, Peterson, Zelazo 2004), osoby o nastawieniu moralnym przywiązują większą wagę do informacji zwrotnych, lepiej je zapamiętują i poświęcają im więcej czasu niż osoby o nastawieniu egoistycznym. Być może osoby wypierające generalnie zapamiętują więcej pozytywnych informacji

zwrotnych o sobie, co ma odzwierciedlenie w tym, jak postrzegają siebie. Z drugiej strony może to być także bardziej świadomy zabieg autoprezentacyjny, ukierunkowany na tworzenie pozytywnego wizerunku siebie w oczach innych. Wymagałoby to dalszych badań, które uwzględnią inne rodzaje sytuacji społecznych. Mimo że można by oczekiwać, iż samooszukiwanie występuje niezależnie od rodzaju sytuacji, a kierowanie wrażeniem nasila się w sytuacji oceny, to niektóre badania pokazują, że zmiany kontekstu na bardziej motywujący do pokazywania siebie w lepszym świetle mają wpływ na wyniki w skalach mierzących zarówno świadome, jak i nieświadome zniekształcanie odpowiedzi (Dodaj 2012).

Uzyskano jedynie częściowe potwierdzenie drugiej hipotezy – różnice międzygrupowe dotyczyły tylko parametru moralności lubianej cechy, natomiast nie uzyskano różnic w zakresie pozostałych parametrów semantycznych. Badanie ujawniło, że osoby wypierające lubią w sobie cechy charakteryzujące się wyższymi miarami moralności w porównaniu do osób prawdziwie niskolękowych. Podobny trend, lecz nieistotny statystycznie, zaobserwowano w przypadku osób wysokolękowych w porównaniu do osób niskolękowych. Podłożem tych różnic jest zatem nie tylko lękowość, ale również pragnienie akceptacji ze strony innych, prowadzące z kolei do samooszukiwania się poprzez przypisywanie sobie pozytywnych cech kojarzonych z podwyższoną moralnością. Opisane wcześniej badania (Wojciszke 2005, 2010; Bocian, Wojciszke 2014; Wojciszke, Parzuchowski, Bocian 2015) ujawniły, że choć moralność nie wykazuje związków z samooceną, to jednak jest kluczowym wymiarem, przez pryzmat którego oceniamy innych. Moralność może tym samym oddziaływać na naszą sympatię czy zaufanie wobec innych. Nasuwa się pytanie, czy osoby wypierające można uznać za osoby szczególnie wrażliwe na punkcie tego, jakie wrażenie mogą wywierać na innych? Osoby wypierające, przejawiające tak (nieświadome) lękowe, jak i obronne nastawienie, wydają się dokonywać zabiegów autoprezentacyjnych (nieświadomych lub świadomych), których celem jest zdobycie sympatii i zaufania innych ludzi. Nie wybierają przy samoopisie cech szczególnie imponujących pod względem sprawczości czy kompetencji. Nie chcą być bardzo podziwiane, lecz chcą być lubiane. Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że naszą grupę osób badanych stanowiły kobiety. Badanie należałoby powtórzyć z udziałem mężczyzn, aby przekonać się, czy jest to tendencja uniwersalna czy może ściśle związana z kulturową koncepcją kobiecości, która u lękowych i zwłaszcza obronnie nastawionych kobiet staje się bardziej wyrazista.

Za potwierdzeniem tego drugiego założenia przemawiają wyniki badań korelacyjnych. Semantyczny wymiar kobiecości wiąże się z wyższymi wynikami na skali cechy lęku, czyli kobiety, które opisując lubiane aspekty siebie, używają określeń bardziej nacechowanych kobiecością, są jednocześnie bardziej lękowe. Z lękowością koreluje wspólnotowość oraz najsilniej moralność, a więc wymiary składające się na metacechę odpowiadającą za tendencję do zorientowania na

innych, troski o innych i ciepłe relacje, zabiegania o włączenie do społeczności i uzyskania akceptacji. Hipotezę trzecią można uznać za potwierdzoną, mimo że korelacja z kolektywizmem nie osiągnęła wymaganego poziomu istotności. Uzyskane wyniki wskazują na podobną tendencję do opisanej przez V.S. Helgeson (1994, 2003), w badaniach której niepohamowana wspólnotowość dodatnio korelowała ze skłonnością do lęku, depresji oraz ze zwiększoną podatnością na stres. Wspólnotowość niepohamowana jest negatywną i krańcową postacią wspólnotowości, a oznacza tak silną koncentrację na relacjach z innymi ludźmi, że w konsekwencji doprowadza do zaprzestania realizacji własnych celów i zanegowania swojej sprawczości. W badaniach z użyciem polskojęzycznej skali do pomiaru orientacji sprawczej i wspólnotowej (Wojciszke, Szlendak 2010) uzyskano umiarkowanie silną pozytywną korelację niepohamowanej wspólnotowości z neurotyzmem, skłonnością do lęku i depresji oraz lękowym stylem przywiązania, natomiast negatywną – z samooceną (Wojciszke, Cieślak 2014). Takiej korelacji nie stwierdzono dla bardziej zdrowej formy wspólnotowości.

Strach przeżywany w sytuacji społecznej ekspozycji także pozytywnie korelował z wymiarem kobiecości, lecz nie z pozostałymi wymiarami składającymi się na metacechę wspólnotowości. Hipotezę czwartą należy więc odrzucić. Pojawiły się jednak inne zastanawiające korelacje negatywne doświadczanego strachu ze sprawczością, kompetencją, męskością oraz indywidualizmem. Należy zatem zadać pytanie, co jest przyczyną, a co konsekwencją? Być może człowiek, który się boi (a precyzyjniej rzecz ujmując kobieta, która się boi) wybiera, opisując siebie innym, cechy mniej sprawcze, mniej wiążące się z kompetencjami i męskością. Znany i potwierdzony w wielu badaniach jest fakt, iż kobiety prezentujące się jako bardzo sprawcze tracą w oczach audytorium na wspólnotowości (która jest uważana za stereotypowo kobiecą cechę) oraz mogą wywoływać negatywne reakcje emocjonalne. Zjawisko to jest określane jako odwet na sprawczych kobietach (Rudman 1998; por. Wojciszke 2010). Kobiety, które wbrew stereotypom stosują zabiegi autopromocyjne, czyli podkreślają swoją skuteczność, zdolności i ambicje, są odrzucane jako źle funkcjonujące społecznie, tracą na popularności i sympatii. Kierowany do kobiet nakaz wspólnotowości sprawia, iż próbują zachowywać się przede wszystkim w sposób miły i zgodny. W sytuacji strachu i w obliczu audytorium składającego się z dwóch mężczyzn (ekspertów) tendencja do umniejszania czy pomijania własnej sprawczości może się nasilać. Model odwetu i podtrzymywania stereotypu (BSMM; Rudman, Moss-Racusin, Glick, Phelan 2012) ukazuje, że strach przed odwetem (*backlash fear*), odbieranym jako odrzucenie społeczne, może prowadzić do ukrywania talentów niezgodnych ze stereotypem i tym samym do podtrzymywania samooceny poprzez tworzenie wrażenia, że jest się normatywnym członkiem grupy. Warto dodać, że wiele badań, które ujawniły zjawisko odwetu na sprawczych kobietach, przeprowadzono w kontekście rekrutacji pracowników (rozmów kwalifikacyjnych), czyli w sytu-

acji ekspozycji społecznej i oceny, a więc w kontekście zbliżonym do sytuacji eksperymentalnej w naszych badaniach. Metaanalizy sześciu badań eksperymentalnych wykazały, że sprawcze kobiety są oceniane w procesie rekrutacyjnym jako mniej sympatyczne i w mniejszym stopniu nadające się na stanowisko lidera niż sprawczy mężczyźni (Rudman i in. 2012).

Negatywną korelację strachu i sprawczości uzyskaną w niniejszym badaniu można też interpretować w inny sposób. Być może człowiek, który spostrzega siebie jako mało sprawczego i kompetentnego, bardziej boi się społecznych wystąpień, które są pewnego rodzaju sprawdzianem umiejętności. Fakt, iż w skład grupy badanej weszły wyłącznie kobiety, stanowi najbardziej poważne ograniczenie tego badania. Brak porównawczej grupy mężczyzn uniemożliwia rozstrzygnięcie wspomnianego wyżej dylematu. Nie wiemy, czy zaobserwowana negatywna korelacja strachu i sprawczości jest specyficzna dla kobiet i czy można ją wyjaśniać w ramach psychologicznego modelu odwetu i podtrzymywania stereotypu (BSMM), czy dotyczy również mężczyzn, a więc strach w tym przypadku wynikałby z niskiej samooceny w zakresie sprawczości i kompetencji. Wówczas nasze badanie okazałoby się spójne z badaniami jednoznacznie wskazującymi na wpływ sądów o własnej sprawczości na samoocenę (Wojciszke 2005, 2010; Wojciszke, Cieślak 2014). Warto poszukać rozwiązania tego dylematu w kolejnych badaniach eksperymentalnych.

BIBLIOGRAFIA

- Abele, A.E., Wojciszke, B. (2007). Agency and communion from the perspective of self versus others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93(5), 751–763.
DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.93.5.751>
- Abele, A.E., Wojciszke, B. (2014). Communal and Agentic Content in Social Cognition: A Dual Perspective Model. *Advances in Experimental Social Psychology*, 50, 195–255.
DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-800284-1.00004-7>
- Asendorph, J.A., Scherer, K.R. (1983). The discrepant repressor: Differentiation between low anxiety, high anxiety, and repression of anxiety by autonomic–facial–verbal patterns of behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(6), 1334–1346.
DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.45.6.1334>
- Bem, D.J. (1967). Self-perception: An alternative interpretation of cognitive dissonance phenomena. *Psychological Review*, 74(3), 183. **DOI: <https://doi.org/10.1037/h0024835>**
- Blanchard, D.C., Blanchard, R.J. (2008). Defensive behaviors, fear, and anxiety. W: R.J. Blanchard, D.C. Blanchard, G. Griebel, D. Nutt (eds.), *Handbook of Anxiety and Fear* (Vol. 17; s. 63–79). Amsterdam: Academic Press.
- Bocian, K., Wojciszke, B. (2014). Unawareness of Self-interest Bias in Moral Judgments of Others' Behavior. *Polish Psychological Bulletin*, 45(4), 411–417.
DOI: <https://doi.org/10.2478/ppb-2014-0050>

- Crowne, D.P., Marlowe, D. (1960). A new scale of social desirability independent of psychopathology. *Journal of Consulting Psychology*, 24(4), 349–354.
DOI: <https://doi.org/10.1037/h0047358>.
- Crowne, D.P., Marlowe, D.A. (1964). *The Approval Motive: Studies in Evaluative Dependence*. New York: Wiley.
- Derakshan, N., Eysenck, M.W. (1997). Interpretive biases for one's own behavior and physiology in high-trait-anxious individuals and repressors. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(4), 816–825. **DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.73.4.816>.**
- Derakshan, N., Eysenck, M.W. (2001a). Manipulation of focus of attention and its effects on anxiety in high-anxious individuals and repressors. *Anxiety, Stress, & Coping*, 14(2), 173–191.
DOI: <https://doi.org/10.1080/10615800108248353>.
- Derakshan, N., Eysenck, M.W. (2001b). Effects of focus of attention on physiological, behavioural, and reported state anxiety in repressors, low-anxious, high-anxious, and defensive high-anxious individuals. *Anxiety, Stress, & Coping*, 14(3), 285–299.
DOI: <https://doi.org/10.1080/10615800108248358>.
- Djicic, M., Peterson, J.B., Zelazo, P.D. (2005). Attentional biases and memory distortions in self-enhancers. *Personality and Individual Differences*, 38(3), 559–568.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.05.010>.
- Dodaj, A. (2012). Social desirability and self-reports: Testing a content and response-style model of socially desirable responding. *Europe's Journal of Psychology*, 8(4), 651–666.
DOI: <https://doi.org/10.5964/ejop.v8i4.462>.
- Donges, U.-S., Jachmann, A., Kersting, A., Egloff, B., Suslow, T. (2015). Attachment anxiety and implicit self-concept of neuroticism: Associations in women but not men. *Personality & Individual Differences*, 72, 208–213.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.08.043>.
- Draheim, S. (2001). System Kodowania Ruchów Twarzy (FACS) jako metoda badania zachowań mimicznych: procedura – rzetelność – zastosowania. *Psychologia – Etologia – Genetyka*, 3/4, 97–113.
- Eagle, M. (2000). Repression and “repressive style”. *Psychoanalytic Review*, 87(2), 161–174.
- Ekman, P., Friesen, W.V. (1971). Constants across cultures in the face and emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 17(2), 124–129. **DOI: <https://doi.org/10.1037/h0030377>.**
- Ekman, P., Friesen, W.V. (1978). *Facial Action Coding System (FACS): A Technique for the Measurement of Facial Actions*. Palo Alto: Consulting Psychologists Press.
- Ekman, P., Friesen, W.V., Hager, J.C. (2002). *Facial Action Coding System. The Manual on CD ROM*. Salt Lake City: Research Nexus division of Network Information Research Corporation.
- Fiske, S.T., Cuddy, A.J., Glick, P. (2007). Universal dimensions of social cognition: Warmth and competence. *Trends in Cognitive Science*, 11(2), 77–83.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tics.2006.11.005>.
- Giacomin, M., Jordan, C.H. (2015). Validating power makes communal narcissists less communal. *Self and Identity*, 14(5), 583–601. **DOI: <https://doi.org/10.1080/15298868.2015.1031820>.**
- Helgeson, V.S. (1994). Relation of agency and communion to well-being: Evidence and potential explanations. *Psychological Bulletin*, 116(3), 412–428. **DOI: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.116.3.412>.**

- Helgeson, V.S. (2003). Gender related traits and health. W: J.M. Suls, K.A. Walston (eds.), *Social Psychological Foundations of Health and Illness* (s. 367–394). Oxford: Blackwell Publishing.
- Keogh, E. (2004). Investigating invariance in the factorial structure of the anxiety sensitivity index across adult men and women. *Journal of Personality Assessment*, 83(2), 153–160. DOI: https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8302_09.
- Meyer, T.J., Miller, M.L., Metzger, R.L., Borkovec, T.D. (1990). Development and validation of the Penn State Worry Questionnaire. *Behaviour Research and Therapy*, 28(6), 487–495. DOI: [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(90\)90135-6](https://doi.org/10.1016/0005-7967(90)90135-6).
- Myers, L.B. (2000). Identifying repressors: A methodological issue for health psychology. *Psychology and Health*, 15(2), 205–214. DOI: <https://doi.org/10.1080/08870440008400301>.
- Myers, L.B. (2010). The importance of the repressive coping style: Findings from 30 years of research. *Anxiety, Stress, & Coping*, 30(1), 3–17. DOI: <https://doi.org/10.1080/10615800903366945>.
- Noël, V.A., Lewis, K., Francis, S.E., Mezo, P.G. (2013). Relationships between the multiple dimensions of anxiety sensitivity and symptoms of anxiety and depression in men and women. *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies*, 13(2), 333–353.
- Paulhus, D.L., John, O.P. (1998). Egoistic and moralistic biases in self-perception: The interplay of self-deceptive styles with basic traits and motives. *Journal of personality*, 66(6), 1025–1060. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-6494.00041>.
- Perkins, A.M., Inchley-Mort, S.L., Pickering, A.D., Corr, P.J., Burgess, A.P. (2012). A facial expression for anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(5), 910–924. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0026825>.
- Reiss, S., Peterson, R.A., Gursky, D.M., McNally, R.J. (1986). Anxiety sensitivity, anxiety frequency and the predictions of fearfulness. *Behaviour Research and Therapy*, 24(1), 1–8. DOI: [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(86\)90143-9](https://doi.org/10.1016/0005-7967(86)90143-9).
- Rudman, L.A. (1998). Self-promotion and a risk factor for women. The cost and benefits of counter-stereotypical impression management. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87(2), 157–176. DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.87.2.157>.
- Rudman, L.A., Moss-Racusin, C.A., Glick, P., Phelan, J.E. (2012). Reactions to vanguards: Advances in backlash theory. W: P.G. Devine, E.A. Plant (eds.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 45; s. 167–227). London, UK: Academic Press.
- Schülz, A. (2005). Samoocena a strategie interpersonalne. W: J.P. Forgas, K.D. Williams, L. Wheeler (red.), *Umysł społeczny. Poznawcze i motywacyjne aspekty zachowań interpersonalnych* (s. 169–187). Gdańsk: GWP.
- Scott, W.A. (1955). Reliability of content analysis: The case of nominal scale coding. *Public Opinion Quarterly*, 19(3), 321–325. DOI: <https://doi.org/10.1086/266577>.
- Siuta, J. (1989). Zmiana aprobaty społecznej w badaniach nad zjawiskami hipnotycznymi. *Zeszyty Naukowe UJ*, (5), 131–141.
- Spielberger, C.D., Gorsuch, R.L., Lushene, R.E., Vagg, P.R., Jacobs, G.A. (1983). *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory: STAI (Form Y2)*. Palo Alto: Consulting Psychologists Press.
- Szepietowska, E.M., Gawda, B. (2011). *Ścieżkami fluencji werbalnej*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

- Weinberger, D.A., Schwartz, G.E., Davidson, R.J. (1979). Low-anxious, high-anxious, and repressive coping styles. Psychometric patterns and behavioral and physiological responses to stress. *Journal of Abnormal Psychology*, 88(4), 369–380. DOI: <https://doi.org/10.1037/0021-843X.88.4.369>.
- Weinberger, D.A., Davidson, M.N. (1994). Styles of Inhibiting Emotional Expression: Distinguishing Repressive Coping from Impression Management. *Journal of Personality*, 62(4), 587–613. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1994.tb00310.x>.
- Wojciszke, B. (2005). Morality and competence in person- and self-perception. *European Review of Social Psychology*, 16(1), 155–188. DOI: <https://doi.org/10.1080/10463280500229619>.
- Wojciszke, B. (2010). *Sprawczość i wspólnotowość. Podstawowe wymiary spostrzegania społecznego*. Gdańsk: GWP.
- Wojciszke, B., Dowhyłuk, M., Jaworski, M. (1998). Moral and competence-related traits: How do they differ? *Polish Psychological Bulletin*, 29, 283–294.
- Wojciszke, B., Szlendak, M.A. (2010). Skale do pomiaru orientacji sprawczej i wspólnotowej. *Psychologia Społeczna*, 5(1/13), 57–70.
- Wojciszke, B., Cieślak, M. (2014). Orientacja sprawcza i wspólnotowa a wybrane aspekty funkcjonowania zdrowotnego i społecznego. *Psychologia Społeczna*, 9(3/30), 285–297.
- Wojciszke, B., Parzuchowski, M., Bocian, K. (2015). Moral judgments and impressions. *Current Opinion in Psychology*, 6, 50–54. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2015.03.028>
- Wrześniewski, K., Sosnowski, T., Matusik, D. (2002). *Inwentarz Stanu i Cechy Lęku STAI*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.

SUMMARY

The aim of the research described in the article was to check whether the anxiety perceived as a personality trait and experienced fear affect the perception of oneself in the scope of liked and disliked traits. The screening study involved 570 students, from whom 90 women qualified to one of three groups: low-anxious (n = 30), high-anxious (n = 30) and repressive (n = 30) individuals distinguished in the D.A. Weinberger, G.E. Schwartz, and R.J. Davidson concept. The research task, which was aimed at arousing fear, was to give a few minutes' speech in front of an audience of experts and a camera about the liked and disliked personality traits. In addition to the questionnaire methods, an objective method of measuring the facial expression of emotions was used – Facial Action Coding System FACS (P. Ekman) and a list of 300 traits by A.E. Abele and B. Wojciszke, for which the following semantic parameters were estimated: agency, community, competence, morality, individualism, collectivism, femininity, and masculinity. The research revealed, among others, that the repressive persons prefer traits that have a higher morality rate compared to people who are truly low-anxious. The trait anxiety positively correlated with communality, morality, and femininity. The experienced fear negatively correlated with agency, competence, masculinity, individualism, and positively with femininity.

Keywords: anxiety; fear; agency; community; morality